JoTL Journal of Teaching and Learning in Higher Education

2026: Vol 7, Nr 3
doi: 10.24834/jotl.7.3.2094

ATT SE SIG SJÄLV GENOM DEN ANDRE

PEDAGOGISKA OCH POLISIÄRA GREPP I SAMVERKAN MELLAN POLISUTBILDNING OCH GYMNASIESKOLA: EN ET(N)ISK FRÅGA?

Jesper Fundberg
Institutionen för polisiärt arbete, Malmö universitet, jesper.fundberg@mau.se

Balli Lelinge
Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Malmö universitet, balli.lelinge@mau.se

Mahsum Kartal
Institutionen för polisiärt arbete, Malmö universitet, mahsum.kartal@mau.se

Abstract

This article examines encounters between police students and a multiethnical upper-secondary school and analyzes how these interactions can be understood through the concept of othering. Public and political narratives often frame relations between police and minority youth as conflictual, while research shows that young people with migrant backgrounds tend to report lower trust in the police and more frequent experiences of unfair treatment. Based on observations of eight teaching sessions within the course Police Work with Children and Youth at the Malmö Police Education Programme, the study explores authentic dialogues, joint exercises, and reflective practices. The analysis shows that both groups initially carry expectations and stereotypes, yet structured encounters can reduce social distance, challenge othering processes, and foster mutual understanding. Drawing on Levinas's notion of the face of the Other, the article discusses how ethical responsibility emerges in direct encounters and how such pedagogical practices can strengthen police professionalism and trust-building efforts in diverse communities.

Keywords: police students, minority youth, stereotypes, othering, face of Other, pedagogical practices

Sammanfattning

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Artikeln undersöker vad som sker i möten mellan polisstudenter och gymnasieungdomar med utländsk bakgrund, och hur dessa möten kan förstås genom begreppet *andrafiering*. Problemet är att relationen mellan polis och unga i offentlig debatt ofta ramas in som konfliktfylld, samtidigt som forskning visar att unga med utländsk bakgrund har lägre tillit till polisen och oftare upplever orättvist bemötande. Studien bygger på observationer av åtta lektioner inom kursen *Polisiärt arbete med barn och unga* vid polisutbildningen i Malmö, där polisstudenter möter gymnasieelever i autentiska samtal och gemensamma övningar. Analysen visar hur båda grupper initialt bär med sig förväntningar och stereotypa föreställningar, men att strukturerade möten kan minska distans, utmana andrafiering och skapa ökad förståelse. Med stöd i Levinas teori om den Andres ansikte diskuteras hur etiskt ansvar uppstår i det direkta mötet och hur detta kan bidra till utveckling av polisiär professionalitet och förtroendeskapande arbete.

Nyckelord:andrafiering, den Andres ansikte, invandrarungdomar, pedagogiska praktiker, polisstudenter, stereotypier

Inledning och syfte

> Arton gymnasieelever lämnar klassrummet. De har med sig sin klasslärare och en av polislärarna ut genom korridoren, nerför trapporna och ut ur entrén till polisutbildningen. Där samlas de och tar en gruppbild med polisläraren. De verkar entusiastiska och upprymda. En säger att hon minsann ska bli polis, en annan utbrister att han var överraskad hur kul det hade varit att besöka polisutbildningen. Två tjejer går tätt tillsammans och pratar om vad de fått se och vad de resonerat om med polisstudenterna: blåljusen, lägenheten, arresten, deras egna fördomar om allvarliga och stela poliser som istället visade sig vara både roliga och nervösa samtidigt.
>
> Kvar uppe i klassrummet sitter 24 studenter på polisutbildningens tredje termin. På frågan om deras tankar och känslor efter lektionen svarar en av dem att hon inser att hon hade en hel del förutfattade meningar om hur gymnasieungdomarna skulle vara och bete sig. Att de skulle ha attityd och vara ointresserade. En annan säger att det var intressant eftersom det ju var första gången han på riktigt representerade det kommande yrket. Tidigare har han agerat mot figgar, men dessa ungdomar vara ju sig själva, på riktigt liksom. Studenterna enas om att de var nervösa i början men att det släppte allteftersom. Och att de blev positivt överraskade av engagemanget från gymnasieeleverna. Detta borde vi träna oftare på, avslutar en av dem innan de reser sig och går.

Vad sker i polisers möten med unga personer med utländsk bakgrund?[1] Svaret på frågan är komplext och rymmer en mängd olika perspektiv. I (sociala) media är det ofta konfliktfyllda möten som skildras i form av stenkastande unga, skrik och slagsmål och poliser med kravallutrustning och nära till vapenhantering. I politiska debatter finns en spännvidd i förväntningar kring polisers möte med unga med utländsk bakgrund: allt från att sätta tydliga gränser och agera repressivt till att vara förebyggande och kontaktskapande. Dessa möten rymmer frågor om rasism, gängkriminalitet och tillitshöjande, förebyggande polisiärt arbete och ställer en mängd frågor om det mångkulturella Sverige. Samma möten

[1] Utgår från SCB:s definition att de antingen själva migrerat till Sverige eller har minst en förälder som migrerat till Sverige. Begreppet används dock med försiktighet, då gruppen rymmer stora variationer i erfarenheter, identitet och livsvillkor.

väcker en rad olika känslor, både hos enskilda individer men också kollektivt inom ramen för en polisutbildning: Hur tänker, känner och agerar blivande poliser inför kontakt med unga med utländsk bakgrund? Och hur kan de förberedas i sitt förhållningssätt och i sin kommunikativa förmåga för att fungera polisiärt professionellt?

Polisstudenter som passerade en närliggande gymnasieskola på väg till körgården beskrev återkommande verbala provokationer och konfrontativa tillrop. Samtidigt uttryckte gymnasieelever frågor och erfarenheter präglade av misstro mot polis. Dessa erfarenheter väckte frågor inom polisutbildningen om hur blivande poliser kan förberedas för möten med unga i socialt och etniskt komplexa miljöer.

Syftet med följande artikel är att problematisera begreppet andrafiering i relation till samverkan med en gymnasieskola inom ramen för polisutbildningen i Malmö för att analysera hur polisiär identitet och praktik skapas i möte med andra. De teoretiska ingångarna om andrafiering som används i den här studien är för att ställa frågor om hur ”vi” och ”dom” konstrueras under lektioner där polisstudenter och gymnasieelever möts. Sker någon form av hierarkisk värdering av den Andre - bedöms den Andre som mer farlig, kriminell, opålitlig, märklig eller avvikande? Hur ser polisstudenter på gymnasieeleverna och hur ser gymnasieeleverna på polisstudenterna? Och upptäcker de något om sig själva i mötet med den Andre?, är frågorna som ligger till grund i studien.

Teoretisk inspiration - andrafiering

Att möta personer med olika slags bakgrund, skilda livsstilar och levnadsförhållanden är en del av den polisiära vardagen. Hur du som polis hanterar dessa möten, dina egna tankar och känslor är beroende på en mängd olika faktorer: din egen uppväxt, din självkännedom, din förmåga att reflektera och hur du tillsamman med andra kollegor påverkas, och hur du påverkar uppfattningar om dem du möter i tjänsten. Vidare kan också utbildningsinsatser kring kommunikation och bemötande påverka ett professionellt polisiärt förhållningssätt till andra – frågan är dock hur?

Studien är inspirerad av begreppet andrafiering (othering) som beskriver processer där vissa människor eller grupper framställs som ”de andra” i förhållande till ett tänkt ”vi”. Begreppet Andrafiering har bland annat rötter i postkoloniala studier där Edward Saids verk *Orientalism* (1978) har blivit grundtext. Said förstår ”Orienten” som en konstruktion av den Andra i relation till ett västerländskt ”vi” som framställs som rationellt, modernt och överlägset. Begreppet har därefter använts inom feministisk och genusvetenskaplig forskning för att förstå hur vissa sociala grupper marginaliseras medan andra privilegieras. Det gemensamma för teoribildningen kring andrafiering är att skillnader också inbegriper makt, det vill säga en hierarkisk värdering av skillnader.

Viss forskning (Ahmed, 2000) visar vidare hur möten med ”den Andre” formas genom sociala och kroppsliga orienteringar, där vissa kroppar och uttryck uppfattas som främmande, avvikande eller hotfulla redan innan någon egentlig interaktion ägt rum. I relation till föreliggande studie blir detta relevant då uniformer, klädstilar, verbalt språk och kroppsspråk snabbt får symbolisk betydelse i mötet mellan polisstudenter och gymnasieelever. Vid några tillfällen kommenterar gymnasieleverna polisstudenternas uniformer som både “skrämmande” och också “coola”. Några polisstudenter uttrycker att gymnasieelevernas stora jackor “säkert är ett skydd för dem när de ska träffas oss”. Dessa kommentarer kan förstås genom Ahmed (2000) och Levinas (1978) på olika sätt. Medan Ahmed (2000)

synliggör hur sociala och kroppsliga markörer kan producera distans redan innan mötet äger rum, riktar Levinas (1978) fokus mot vad som sker när den andre faktiskt träder fram som människa i det konkreta mötet. Perspektiven kompletterar därmed varandra genom att belysa både hur avstånd skapas och hur det tillfälligt kan utmanas.

Forskning visar att unga med utländsk bakgrund ofta har lägre tillit till polisen och beskriver sämre erfarenheter av bemötande jämfört med majoritetsbefolkningen (Peterson & Åkerström, 2013; Saarikkomäki m.fl., 2021; Kupchik m.fl., 2020; Gashi, 2024). Men bilden är komplex och det finns också forskning som visar att exempelvis boendeområde och livsstil påverkar inställning och uppfattning om polis i hög grad. Saarikkomäkis m.fl. (2021) studie visar till exempel att ungdomar med migrantbakgrund tenderar att uppfatta sig som orättvist behandlade i polisinteraktioner, något som bidrar till lägre tillit. Liknande resultat framkommer i studier om skolsammanhang, där relationer mellan poliser och ungdomar kan skapa både förtroende och känslor av exkludering beroende på situation och bemötande (Kupchik, m.fl., 2020). Gashi (2024) visar hur interaktionen mellan polis och ungdomar i olika miljöer formas av just dessa situerade gränsdragningar – där vissa attribut (kläder, språk, hudfärg) blir symboler för skillnad och distans. Samtidigt finns en risk att analyser av andrafiering reproducerar förenklade kategorier. I ambitionen att analysera kontraster mellan grupper är det lätt att låsa fast kategorier snarare än att se variationer och andra dimensioner än de analytiska begrepp som är utgångspunkten i studien. I föreliggande studie är det därför viktigt att inte förstå polisstudenterna som en homogen grupp i kontrast till gymnasieeleverna. Även inom gruppen polisstudenter finns sannolikt variationer i erfarenheter av migration, etnicitet, klass och tidigare erfarenheter av polis–ungdomsrelationer, liksom det rimligtvis finns en mängd olika uppfattningar om poliser bland gymnasieleverna. Den polisiära identiteten kan därmed både överbrygga och förstärka andra sociala positioner, men innebär inte att individuella erfarenheter och tidigare livsvillkor upphör att vara betydelsefulla i mötet med andra. Samtidigt kan gemensamma erfarenheter, språk, livsvillkor eller igenkänning i vissa attribut bidra till att minska social distans och skapa förutsättningar för ömsesidig förståelse (Ahmed, 2000; Gashi, 2024). I denna studie förstås därför andrafiering inte som något som enbart sker mellan fasta grupper, utan som relationella och situerade processer där identiteter och maktrelationer förhandlas och förändras i konkreta möten.

Pedagogiska utmaningar och andrafiering

Polisprogrammet i Malmö har ett ämne, ett spår över alla fyra terminer, som kallas Makt, kommunikation och bemötande (MKB) där frågor om maktordningar, normer, kommunikation och bemötande behandlas och övas. Ämnet berör hur aspekter som kön, etnicitet, ålder, klass eller andra maktordningar spelar roll i polisers kontakt (från bedömning till bemötande) med medborgare. Svaren på frågorna är ofta komplexa och integreringen mellan teori och praktik pekar på hur utmanande det kan vara att omsätta polisens policy, lagar och rättspraxis som att exempelvis agera neutralt och objektivt, vilket i praktiken ofta kräver en hög grad av reflektion och förmåga att ibland bryta invanda mönster och normer. Makt, kommunikation och bemötande integreras i olika ämnen som exempelvis fysiska metoder, radio och samband samt i kursen polisiärt arbete med barn och unga.

Under tredje terminen ges kursen Polisiärt arbete med barn och unga. En stor del av kursen ägnas åt den speciella lagstiftning som gäller unga lagöverträdare (LUL), ibland kallas hela kursen för ”Lul-kursen” av både studenter och lärare. Inom ramen för kursen genomförs även en del övningar med så kallade

figuranter.[2] Det kan handla om ungdomar som fått langad alkohol av en vuxen, oroliga föräldrar som hör av sig till polisen, snatteriärende och klottrare. Det är i denna kurs som samverkan med gymnasieskolan sker. Under en lektion kommer gymnasieelever på besök i polisutbildningens lokaler. De är då inte figuranter, utan sig själva. Polisstudenterna har därmed också ett särskilt ansvar under lektionen som värdar. De betraktas av gästerna ofta som poliser, trots att de är blivande poliser.

Metod

Artikelförfattarna, som också är lärare på kursen, har gjort observationer under två terminer på sammantaget åtta lektioner. Vi har samlat in samtycke av samtliga inblandade studenter och elever och följt Vetenskapsrådet *God forskningssed* (2024), i form av transparens och frivillighet att delta. Varje lektion pågår under 2 x 45 minuter samt en paus om ca 10 minuter.

Observationerna dokumenterades genom löpande fältanteckningar som artikelförfattarna reflekterade gemensamt kring. Fokus låg på interaktionen mellan polisstudenter och gymnasieelever, inklusive uttalanden och situationer som uppstod före, under och efter lektionerna. Även om polisstudenter och gymnasielever inte läst de konkreta observationsanteckningarna så har vi återkopplat våra tankar och analyser med dem och lyssnat på deras tankar som en del av analysarbetet. Snarare än ett standardiserat observationsschema användes en reflexiv och situationsnära observationsansats, där ambitionen var att fånga samspelets öppenhet, spontanitet och relationella dynamik. Innan lektionerna har en av oss lärare dessutom haft förberedande träff med gymnasieeleverna och efteråt har lektionen följts upp med samtal utan att polisstudenterna är närvarande. På motsvarande sätt har polisstudenterna haft återkommande reflektionssamtal tillsammans med undervisande lärare i anslutning till lektionerna. Vi har fokuserat på situationer och uttryck som rör beskrivningar och bedömningar av dem de ska eller har mött samt självreflektioner. Flera perspektiv, polisiärt jämfört med pedagogiskt och maktkritiskt, jämfördes och diskuterades kontinuerligt mellan de undervisande lärarna, vilket möjliggjorde gemensam reflektion kring hur situationer kunde förstås och tolkas utifrån olika professionella och pedagogiska perspektiv.

Denna studie har karaktären av en fältstudie och kan förstås som ett case. Som Flyvbjerg (2006) betonar kan ett enskilt fall, exempelvis en eller flera lektioner, bidra med djupa insikter och synliggöra komplexitet i praktiken, snarare än att generalisera till en hel population. Case-metodiken gör det därför möjligt att analysera just detta specifika möte och de villkor som formade det. Här blir det centralt att förstå generalisering i termer av *analytisk* snarare än *statistisk generalisering* (Yin, 2018), där resultaten relateras till teoretiska begrepp och analytiska resonemang snarare än till representativitet i ett större urval. Liknande fältstudier har tidigare använts för att förstå polisens arbete i skolmiljöer (Lamont, 2011) och för att analysera polisers relationer till ungdomar i mentorskap och brottsförebyggande arbete (Estorcien, 2023). I en svensk kontext visar Lind (2024) hur polisstudenters kunskaper och värderingar kring brottsförebyggande arbete formas under utbildningen. Detta understryker ytterligare vikten av att analysera autentiska möten mellan polisstudenterna och gymnasieeleverna, såsom i vårt fall inom ramen för ett lektionsinnehåll.

[2] Figurant, eller figgar, kallas externa personer som agerar som ”skådespelare” på polisutbildningen. De deltar i övningar och agerar utifrån ett manus, som vore de olika slags medborgare.

Före lektionen

Bakgrunden till samverkan mellan polisprogrammet och gymnasieskolan är flera.

Gymnasieskolan som eleverna kommer från ligger geografiskt nära polisprogrammet. Andelen elever med utländsk bakgrund ligger över 90%. Skolan har tre högskoleförberedande program samt språkintroduktion. Närheten mellan gymnasieskolan och polisutbildningen innebär till exempel att polisstudenter ofta passerar gymnasiet på väg till den så kallade ”körgården”, den plats där de tränar delar av fordonsutbildningen. När polisprogrammet hade pågått några år dök det upp berättelser från polisstudenterna om att några av dem upplevde frustration när de passerade gymnasieskolan och möttes av verbala provokationer från elever. Det är i samband med lektioner i MKB om provokationer mot poliser som erfarenheten om vad som kan hända när de passerar utanför gymnasiet dyker upp. ”De ropar till oss, att det är oss ni ska slåss med sedan”, säger en av studenterna. ”De kan säga grisjävlar”, säger en annan och uttrycker frustration och fortsätter: ”Man ska ju inte svara, men vad kan man göra? Ur ett analytiskt perspektiv kan dessa möten och uttryck skapa en situation där vardagliga interaktioner – blickar, tillrop, igenkänning – blir laddade och ibland provocerande.

En ytterligare ingång för samverkan mellan polisutbildningen och gymnasieskolan är de diskussioner som fanns inledningsvis i planeringen av polisprogrammet om vikten av att integrera ämnet MKB i Lul-kursen. Studenternas, och även lärares, frågor, tankar och känslor kring etnicitet, rasism och polisers möte med unga i utsatta områden är ofta mångfacetterade. En tredje aspekt i bakgrunden handlar om vikten av att få möta unga ”på riktigt” någon gång under sin utbildning – inte som figuranter som spelar en roll utan ungdomar som är sig själva utan manus eller instruktioner.

En lärare på polisprogrammet tog kontakt med rektor på gymnasieskolan och möttes med stor entusiasm hos ledning och bland lärare på gymnasiet. Att skapa en lektion för möte mellan polisstudenter och gymnasielever blev en process med flera försök, omtag och lärdomar. Flera lärare från gymnasiet har varit inblandade, en pedagog från lärarutbildningen var med och skapade lektioner inledningsvis tillsammans med lärare på polisprogrammet. En utmaning är att synka scheman så att gymnasieklasser kan komma på respektive lektion för polisstudenter. Lektionen har bedrivits klassvis så att ca 24 polisstudenter har träffat ca 15–20 gymnasieelever under två timmar.

Inför lektionen träffar en lärare från polisutbildningen de gymnasieelever som ska komma på besök på deras skola. Syftet är att förbereda dem på besöket och svara på eventuella frågor. De ombeds bland annat fundera på vilka eventuella erfarenheter och fördomar de har om poliser. Under ett sådant möte frågar en gymnasieelev: Hur ofta skjuter poliser? En annan frågar om poliser har rätt att kroppsvisitera folk utan att berätta varför. En tredje frågar hur lång utbildningen är och om man kan specialisera sig via fortbildning. Frågorna som ställs under de förberedande mötena rör ofta vapenhantering, våld och specialistkunskaper/inriktning. Det är oftast pojkarna i klassen som ställer frågor.

Vi uppfattar att det finns en del föreställningar, även erfarenheter, bland gymnasieeleverna om poliser och om polisarbete. De elever som ropar till polisstudenterna att ”det är oss ni ska slåss med sedan” och att de är ”grisar” – och som i klassrummet ställer frågor om vapen, våld och utbildning tycks uttrycka att poliser är antagonister, främmande, farliga men också spännande. Vi anar, även om det är tidigt i analysen, att begreppet andrafiering får oss att se hur ett ”vi” och ”dom” tycks vara närvarande hos eleverna i tanke och i praktik i deras relation till polis(-studenter).

Polisstudenterna har också förberetts inför lektionen genom muntlig och skriftlig information om upplägg: vad de skulle göra tillsammans med polisstudenterna, deras roll och om de hade frågor inför besöket. De ska bära uniform, då de representerar under lektionen, och de ska möblera om klassrummet i god tid så det finns öar där studenter och elever kan sitta i blandade grupper. Vi uppfattar att det finns en viss nyfikenhet kring lektionen, några uttrycker nervositet. Det är alltid två lärare på lektionen, en polislärare i uniform och en lärare från MKB- ämnet i civila kläder. En av oss går och möter upp gymnasieeleverna och deras klasslärare utanför entrén och följer dem upp till klassrummet på polisutbildningen. Väl där får de skriva sitt förnamn på en tejpbit som de fäster väl synligt som en namnskylt och placera sig i öarna blandat med polisstudenter.

Sammantaget behövs en hel del förberedelser inför lektionen där polisstudenterna och gymnasieeleverna ska träffas: kontakt mellan skolor, reda ut syfte, planering av aktiviteter, samtala med elever (och studenterna) och ta fram samtyckesblanketter.

Under lektionen

> Stämningen i klassrummet är spänd och nervös. Gästerna från gymnasiet flackar med blicken och hälsar artigt. Polisstudenterna anstränger sig för att lätta på stämningen genom att hälsa på gästerna och de flesta utstrålar nyfikenhet i gester och mimik. Ansvariga lärare från polisutbildningen hälsar alla välkomna och presenterar upplägget för de knappa två timmarna de har tillsammans. De som sitter kring respektive bord får presentera sig för varandra och sorlet stiger ju längre tiden går. Den första anspänningen tycks släppa hos de flesta.

Polisstudenterna vid respektive bord tar med sig gymnasieeleverna på en rundvandring i polishögskolan, och går in i olika övningslokaler: lägenheterna, arresten, garaget (blåljus provas givetvis), in i en av grepphallarna, puben och kiosken. Att promenera, samtala, titta och visa är en påtaglig *ice-breaker*. Den något stela och nervösa stämningen inledningsvis på lektionen försvinner och övergår i spontana samtal om polisutbildning, möten med poliser, ungas erfarenheter av Malmö och så vidare. Det kan givetvis också uppstå situationer av irritation och frustration. Vid ett tillfälle tar en av gymnasieeleverna upp sin mobil för att filma. Det är under rundvandringen och de står och tittar in på en annan klass som övar att hantera knivangrepp i den så kallade grepphallen. Eleven uppmärksammas av både studenter och lärare i grepphallen och han ombeds radera filmen. Inför alla besök informerar vi att det råder foto- och filmförbud, men av någon anledning glömmer eller struntar denna elev i detta. Situationen behöver hanteras i flera steg i efterhand, både bland de polisstudenter som blev upprörda och också kring eleven som uppenbart kände skam när vi samtalade med honom. Vid ett annat tillfälle kom en polisstudent ut från gymmet som passerades under rundvandringen och var irriterad på att besökarna från gymnasiet stod och tittade in genom fönstret. Även då hade vi som lärare samtal med polisstudenten på gymmet om vikten av korrekt och trevligt bemötande från besökare på utbildningen samt flera samtal med gymnasieeleven kring hans känslor av det negativa bemötandet. I denna situation var det samtidigt intressant (och positivt) att se hur några av de polisstudenter som ledde rundvandringen med gymnasieeleven också engagerade sig för att lyssna på elevens upplevelse och tog ansvar genom att förklara att bemötandet inte var okej och inte representerar det de får lära sig under utbildningen kring kommunikation och bemötande.

Efter rundvandringen som ofta tar längre tid än planerat sätter sig polisstudenter och gymnasieelever i sina ”öar” igen. Uppgiften är att samtala kring erfarenheter och fördomar om poliser respektive ungdomar. Några gruppers samtal reflekteras inför alla andra och kommenteras av ansvariga lärare. Här

lyfts frågor om nya lagar, till exempelvis säkerhetszoner som infördes 2025, jämförelser mellan svensk polis och poliser i andra länder (de länder som några gymnasieelever kommer ifrån). Eleverna från gymnasiet lyfter både hur trevliga och schyssta många poliser är. En av gymnasieeleverna uttrycker att: ” Poliser i Sverige pratar och lyssnar, medan poliser i mitt hemland börjar slåss direkt.” En annan berättar att hon tycker att svenska poliser ibland är för snälla och borde vara hårdare. Och ibland lyfts också egna erfarenheter av möte med polis upp av eleverna från gymnasiet. En gymnasieelev berättar hur han blev stoppad av poliser som han uppfattade skrek till honom och tryckte upp honom mot en vägg utan att förklara varför. De övriga som lyssnar tycks reagera olika. En del polisstudenter skakar på huvudet som om de skäms inför poliskåren, andra skrattar till, några viskar till varandra. Fokus blir i högre grad på gymnasieelevers erfarenheter och fördomar. Några få gånger yttrar sig polisstudenterna om egna fördomar om unga i allmänhet och om ungdomar med utländsk bakgrund i synnerhet. Det kan uttryckas som att de (polisstudenterna) förväntade sig att flera gymnasieelever skulle uppträda med ointresse och nonchalans, men att det inte alls stämde när de väl träffades. Undervisande lärare för lektionen reflekterar tillsammans med polisstudenterna och gymnasieeleverna utifrån de erfarenheter som lyfts under lektionen om skillnader mellan erfarenheter och fördomar.

Efter en kort paus, där samtalen ofta fortsätter, genomförs ett kort rollspel som bygger på en av gymnasieelevernas erfarenheter av möte med polis. Vi väljer alltid en situation där poliser bemött unga på ett problematiskt eller bestraffande sätt. Två eller tre polisstudenter och lika många gymnasieelever övar några minuter inför att spela upp situationen. Ofta byter de roller så att gymnasieeleverna spelar poliser (och får låna bälte och mössa) och tvärtom. Formen för rollspelet kallas för forumspel (Boal, 2023). Kännetecknade för denna form av rollspel är att åskådarna ges möjlighet att vara aktiva inte bara genom att verbalt reflektera över vilka problem de ser i forumspelet, utan även att själva fysiskt kliva in i situationen och påverka den i en mer konstruktiv riktning när rollspelet spelas upp på nytt. Flera inhopp görs av polisstudenter som både visar och motiverar hur ett bättre bemötande kan genomföras i situationen. De olika inhoppen kommenteras också av lärarna och med koppling till tidigare undervisning om exempelvis makt, kommunikation och bemötande, förebyggande polisiärt arbete och processuell rättvisa. På liknande sätt kliver gymnasieelever in i rollspelet med förslag på hur polisen kan agera och hantera situationen. I reflektioner om rollspelet uttrycks insikter bland gymnasieelever hur stressande och komplext polisernas yrke kan vara.

Genomförandet av lektionen följer den planering, de intentioner och avsikter som ansvariga lärare haft både med kursen i sin helhet och de specifika lärandemålen, men är till stor del också präglad av vad elever och studenter bidrar med i samtal, i interaktion med varandra under rundvandringen i form av blickar, kroppsspråk och gester. Detta ställer krav på att ansvariga lärare är följsamma, kan fånga intressanta teman, våga lyfta upp “skav” och hantera situationer som kan uppstå. Detta kräver pedagogisk närvaro, improvisations- och samarbetsförmåga mellan de ansvariga lärarna.

Efter lektionen

Lektionen avslutas med gemensam reflektion kring hur lektionen varit och vilka känslor den väckt. Ofta är det positiva reaktioner från gymnasieelevernas sida kring hur roligt det var att få se polisutbildningens lokaler, hur trevligt det var att möta blivande poliser. ”Ni var mycket trevligare än jag trodde”, utbrister en pojke. De övriga skrattar. En gymnasieflicka tycker det var den roligaste dagen på gymnasiet och att hon vill söka till polisutbildningen. Överlag tycks reflektionerna handla om att det var spännande, kul

och lärorikt och att polisstudenterna var mycket mer lättpratade, roliga och öppna än vad gymnasieeleverna föreställt sig.

Undervisande lärare berättar att det finns möjlighet för polisstudenterna att från och med nu och tills utbildningen är klar gå till gymnasieskolan och äta gratis lunch hur ofta de vill. Syftet är att ytterligare träffas, resonera och träna kommunikation och bemötande. Detta erbjudande om gratis lunch kom från skolans rektor redan vid de inledande samtalen om att utveckla samverkan. Erfarenheter visar att många använder möjligheten att utveckla sin förmåga att samtala med ungdomar. Instruktionen är att sätta sig två och två vid matsalsborden och därmed bjuda in gymnasieelever att sätta sig vid deras bord. Polisstudenter brukar återkoppla hur nervöst men också givande det varit att gå till skolan. Samt hur väl bemötta de blivit. Många elever kommer ihåg deras namn och är mycket nyfikna på att fortsätta samtalen de hade på polisutbildningen. Ibland lockas också andra elever, som inte haft möjlighet att besöka lektionen, in till samtalen. En gymnasiepojke säger att han nu förstår polisen mer och hur svårt och stressande det kan vara att som polis hantera och prata med ungdomar som vill provocera. Han var en av dem som deltog i gestaltningen av en problematisk situation och fick spela polis.

> Lektionen är på väg att avslutas. Gymnasieeleverna lämnar klassrummet, situationen som inleder denna text. Kvar är polisstudenterna ytterligare fem minuter för att reflektera kring dagens övning. En polisstudent reflekterar: Det slog mig att de inte var figgar och var sig själva, och då blev ju mitt ansvar än större och att jag representerar polisen. En annan polisstudent tillstår att hennes fördomar om eleverna inte alls stämde. Hon trodde de skulle ha attityd och vara svåra att få kontakt med. Flera håller med. Lektionen uppskattas av de som yttrar sig. Flera tycker de borde ha fler liknande lektioner. En tyckte att det var svårt att inleda samtal och hade gärna haft en lista över möjliga teman att prata kring. Lärarna svarar att själva poängen med att ha detta upplägg är att träna sin egen förmåga att skapa kontakt och hitta ämnen att prata om.

Andrafiering och den Andres ansikte

Vad ska en polis kunna efter grundutbildningen enligt Polismyndigheten? I utbildningsplanen för polisprgrammet (2022) står bland annat att en polis ska kunna ”kommunicera i skilda situationer utifrån olika individers och gruppers behov”, ”tillämpa Polismyndighetens värdegrund, de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar i allt polisiärt arbete” och att poliser ska agera och kommunicera ”med respekt för människors olikheter verka för likabehandling och motverka diskriminering”. Det är både rimliga och höga ambitioner. Forskning visar att unga med utländsk bakgrund har lägre tillit till polisen, och att de uppfattar att de bemöts på ett sämre sätt jämfört med andra medborgare – men bilden är komplex och andra faktorer som boende och livsstil spelar också roll för tilliten till polisen (Gashi, 2024; Kupchik, m.fl., 2020; 2021; Peterson & Åkerström, 2013; Saarikkomäki m.fl., 2021). Varför är det så? Det finns givetvis flera möjliga förklaringar, från enskilda individers värdegrund och gruppsykologiska mekanismer kopplade till anpassning till rådande praxis som ny polis, till strukturella aspekter som reproducerar ett ”vi” i relation till ”dem”. Etnicitet och hudfärg riskerar därmed att tillskrivas en särskilt problematisk betydelse i relation till poliskåren, oavsett enskilda polisers värdegrund. Det senare kan belysas med hjälp av begreppet andrafiering som handlar om hur ett ”vi” konstrueras som normalt/vanligt men också som kulturellt överordnat genom att ta avstånd och jämföras med ett tänkt ”dem”. Poängen med att använda och analysera lektionen, som rör samverkan mellan polisutbildningen och gymnasieskolan, med begreppet andrafiering är att det öppnar för att förstå hur förgivettagna tankemodeller om ”vi” och ”dem” i relation till etnicitet och hudfärg är synnerligen komplext och utmanar alla – även de individer som uppfattar sig själva och som uppfattas av andra som empatiska, fördomsfria och bära på sunda värderingar.

När samverkan inleddes frågade en av polislärarkollegor: Ska vi samverkan med *dem*? Ja, just *dem*, svarade jag. Och just därför, som ett tillägg på svaret. Flera polislärare hade haft med skolan att göra sedan tidigare. Och visst fanns det problem på gymnasieskolan, liksom det finns problem på många skolor i Malmö med social oro och våld. Och mot bakgrunden att polisstudenterna dessutom hade utsatts för provokationer när de passerade utanför gymnasieskolan så fanns det fog för både oro, tvekan och en viss skepsis. Kommer samverkan att funka? Vad kan hända? Andrafiering innebär i detta fall att gymnasieelever sågs som annorlunda och som fientligt inställda till poliser utifrån flera olika perspektiv: såsom polislärare, polisstudenter, mediers rapportering samt en allmän diskurs där unga män med utländsk bakgrund alltmer kommit att förknippas med gängkriminalitet, utanförskap, social oro och våld. Vi uppfattade att det fanns en blandning av stress och nyfikenhet i inledningen av samverkan mellan polisprogrammet och gymnasieskolan, vilket kan förstås mot bakgrund av dessa föreställningar och erfarenheter.

Det fanns en spänning i luften när gymnasieeleverna klev in i klassrummet och mötte 24 uniformerade polisstudenter. Att som gymnasieelev möta många polisstudenter i salen iförda uniform, tycks väcka många (olika) känslor hos de besökande eleverna. Ungdomarna kom också i sina egna uniformer; stora hoddies och stora jackor, en del flickor har sjalar, killar med kepsar. Poliserna i huvudsak blonda och blåögda och ungdomarna med svart hår och bruna ögon. Kontraster som också markerar skillnad, som blir tecken på annorlundaskap och som är en grund för andrafiering och statusskillnad. I yttranden före, under och efter lektionen uppfattar vi att polisstudenterna gav uttryck för föreställningar om hur gymnasieeleverna skulle bete sig: ha attityd, vara nonchalanta, provocerande och avvaktande. Och vice versa, hur gymnasieeleverna förväntade sig möta polisstudenter som de trodde skulle vara svårpratade, stela och bistra. Andrafiering handlar om att göra andra till objekt, förenklade kategorier och delvis obegripliga. Viss forskning visar att andrafiering ökar risken för att till exempel poliser ska bestraffa snarare än beskydda medborgare (Wästerfors, 2016). Andrafiering ökar också risken för att poliser använder bestraffande våld. Den som ses som objekt, som en kategori – exempelvis ”invandrare” - riskerar också att utstå olika former av bestraffande handlingar och fördomsfullt bemötande. Många av våra observationer visar hur detta fanns med i de inblandades förväntningar om varandra – och än tydligare hur dessa förväntningar kom på skam under lektionen när de uttryckte förvåning om hur lite det stämde blandat med självreflektion.

Lektionens upplägg kring att se varandra, lyssna till varandra och ta ansvar för varandra tycks ha påverkat - i någon form och någon grad. Går det till och med att hävda att andrafiering som process tagit en annan väg i samband med lektionerna? Filosofen Levinas har utvecklat teorier kring hur möten mellan människor kan utvecklas till etiska förhållningssätt. Centralt för Levinas är den Andres ansikte (Levinas, 1971/2024, 1972/2003), vilket representerar den andres sårbarhet, unikhet och oändlighet. Han menar att mötet med den Andres ansikte är en grundläggande etisk upplevelse och det vädjar till oss om ansvar och omsorg. Ansiktet förmedlar en känsla av oändligt ansvar, där vi blir medvetna om den Andres mänsklighet och vår skyldighet att skydda och respektera den. Att sitta i mindre grupper runt ett bord, blandat polisstudenter och gymnasieelever och berätta om vilka de är och lyssna på varandra kan ses som ett sätt att omsätta Levinas tankar om att se den Andres ansikte. Vidare fick polisstudenterna ansvar att visa runt i sina utbildningslokaler. Några tog tillfället och visa upp hur de gör lokaliseringssök i en lägenhet, andra hamnade i spontana samtal om att växa upp i Malmö eller flytta till staden. På ett par timmar kom de att se varandras ansikten. Det blev både människan bakom uniformen, liksom människan bakom slöjan eller bakom hoddien. En av gymnasieeleverna uttryckte också hur han satt sig in i polisernas perspektiv i forumspelet och insett hur svårt, stressigt och

utmanande det kan vara från den positionen. Andrafiering beskriver hur den Andre görs till ett objekt inom ramen för olika maktordningar, medan Levinas den andres Ansikte pekar på det etiska misslyckande som denna objektifiering innebär.

Att se sig själv i andra - ett pedagogiskt grepp

Lektionen som beskrivits ovan och tankarna kring hur polisstudenter konkret får träna sin förmåga att kommunicera och bemöta andra, reflektera kring andrafiering, eventuella fördomar och ta ansvar inför en annans ansikte görs inte utan förberedelser. Kontakten med gymnasieskolan, samtal med rektor, med berörda lärare tar tid och kräver engagemang. En förutsättning för att lyckas är att förankra samverkan på hög nivå i respektive organisation och skapa tillit – i detta fall att det uppfattas som en win-win situation för alla. Scheman ska också samordnas och stämmas av. Ansvarig lärare från polisutbildningen träffar också de gymnasieelever som ska komma till polisutbildningen en vecka innan och förbereder dem på besöket: att träffa många polisstudenter i uniform kan väcka känslor och att gymnasieeleverna ska förbereda tankar kring erfarenheter och fördomar om poliser. Lika viktigt, uppfattar vi, är det att följa upp besöket i efterhand, fråga hur gymnasieeleverna tänkte och kände och vad som kan förändras eller behållas tills nästa tillfälle. Det tar tid, samverkan tar tid. Närheten gjorde det möjligt att integrera mötena i vardagen, till exempel genom gemensamma luncher i skolmatsalen. Lärare och personal beskrev att detta hade en lugnande effekt på skolmiljön. Att dela måltider blev betydelsefullt, då det skapades utrymme för informella möten där relationer kunde byggas. Samtidigt finns här också spänningar. Samverkan kräver resurser och övertygelse internt. Några polislärare var initialt tveksamma till om det var värt tiden, och det krävdes argumentation för att visa att mötena faktiskt gav något tillbaka till utbildningen. Denna tvekan pekar på en viktig poäng i Huxham och Vangens (2005) analys av samverkan: att det alltid innebär förhandlingar om värde, resurser och prioriteringar. I detta fall kunde vinsterna bli synliga först när resultaten blev konkreta – minskade provokationer, bättre relationer och ökad nyfikenhet. Från ett bredare perspektiv kan man därför säga att samverkan inte bara är en organisatorisk utmaning, utan också en etisk praktik. Det handlar om att skapa strukturer där ansiktet kan träda fram och där ömsesidigt ansvar kan fördjupas. När polisstudenter och gymnasieelever fick dela erfarenheter i vardagen, reflektera tillsammans och återkomma till mötena över tid, försköts relationen från skepsis till respekt. Detta är i linje med Levinas tanke att det etiska inte är ett enskilt ögonblick, utan något som måste återupprepas och förnyas i varje nytt möte.

Att se sig själv i andra – ett polisiärt grepp

En fördel i detta exempel kring samverkan har varit det fysiskt nära avståndet mellan de båda utbildningarna. Spelar det någon roll att det sker besök på respektive utbildning? Polisstudenterna reflekterar vid varje tillfälle hur de haft olika slags fördomar om gymnasieeleverna och ständigt överraskats över hur intresserade, nyfikna och reflekterande gymnasieeleverna är. Vilket ju handlar mer om deras bild av eleverna – något vi som lärare för lektionen resonerar en hel del kring med studenterna. Provokationerna, som nämndes inledningsvis, har i stort sett upphört efter att samverkan inletts. Polisstudenterna har, kanske som effekt av samverkan, kommit att ses annat än enbart representant för ordningsmakten i gymnasieelevernas ögon, kanhända? Att dessutom ha lunchat, samtalat och ibland hjälpt varandra i olika uppsatsarbeten (vilket händer) skapar tillit, personliga relationer och motverkar andrafiering. Oroligheter och på skolan har minskat, enligt lärare och övrig personal på gymnasieskolan. Som en av dem uttryckte: ”Om du går i nian och har kriminella tendenser och vet att gymnasiet har samverkan med polisutbildningen, då söker du dig nog inte just hit”. I Levinas (1972/2005) termer kan

provokationen förstås som ett försök att förneka ansiktet, att reducera den andre till en funktion eller roll. Men här blir också Levinas etiska poäng tydlig: ansvaret inför den andre upphör inte när jag möts av hån, misstro eller till och med aggression. Tvärtom blir det i dessa situationer som det etiska kravet framträder som starkast. Att inte svara med samma mynt, att hålla kvar i respekt även när man provoceras, är ett sätt att stå kvar i den etiska dimensionen av mötet. För polisstudenterna blev detta en svår balansgång. Att inte ge efter för irritation eller behovet av att ”sätta gränser” direkt, utan istället reflektera över vad provokationen berättar om ungdomars föreställningar om polisen, var en del av deras lärande.

Att ta ansvar för andra är den positiva kärnan i Levinas tänkande där ansiktet representerar sårbarhet och en vädjan om ansvar, omsorg och erkännande (Levinas, 1971/2024, 1972/2003). Ett konkret hot mot detta är andrafiering: processer där vissa polisstudenter eller gymnasieelever konstrueras som ”de andra” – avvikande, mindre tillhöriga eller till och med potentiella problem. Detta kan förstärks i miljöer som präglas av social oro eller när samverkan med externa aktörer sker under press. Levinas etik fungerar här som en motrörelse genom att påminna om att varje människa måste mötas som ett subjekt i sin egen rätt, aldrig reduceras till en stereotyp eller riskkategori. I föreliggande studie kan ett sådant möte skapa spänning mellan polisstudenter och gymnasieelever. Polisstudenterna i uniform representerar ordningsmakten, ungdomarna markerade sin identitet genom kläder, språk och kroppsspråk – skillnader som riskerade att förstärka känslan av distans och ”vi och dem”. Men när elever och studenter placeras i mindre grupper, ser varandra och börjar kommunicera uppstår ett etiskt möte i Levinas mening. Här blir Levinas tanke tydlig: att se den andre är att påminnas om att omsorg om den andre också är omsorg om sig själv. Det är inget abstrakt – det handlar om att förstå att tillit och respekt byggs i det ögonblick, något som blev tydligt i övningarna där polisstudenter och gymnasieelever satt runt samma bord och delade olika erfarenheter (Levinas, 1972/2003). Ett konkret exempel på detta sker i samband med rollspelen där gymnasielevernas erfarenheter av möte med poliser gestaltas. Stress och utsatthet bland gymnasieleverna blir mer än berättelser, inte minst då polisstudenterna kliver in i roller som tonåringar. Och vice versa när gymnasieeleverna provar att spela poliser och inser att även polisperspektivet innebär en form av, även om den är annorlunda än ungdomarnas, stress och utsatthet. Poängen är inte att vare sig jämföra eller värdera varandras erfarenheter – utan att just inta den andres perspektiv för ett ögonblick. Ansiktet blir, för att använda Levinas vokabulär, inte längre ett hot utan en påminnelse om den Andres mänsklighet. Detta visar hur relationer som annars riskerar att präglas av misstro kan omformas till ömsesidigt ansvar – men endast under förutsättning att det finns strukturer, tillit och ledarskap som möjliggör möten av detta slag. Levinas beskriver hur vår värdighet växer ur ansvaret för andra. Det individuella mötet pekar samtidigt mot ett bredare krav på rättvisa för alla. Det handlar även om att skapa organisatoriska förutsättningar för att polisstudenter, gymnasieelever och lärare ska kunna mötas som hela människor och inte som representanter för stereotypa kategorier. Dels handlar det om att själv navigera etiskt i svåra situationer där trygghet, kontroll och inkludering står i konflikt.

Transcendens, i Levinas mening, handlar inte om abstrakta metafysiska möten, utan om att den andre alltid rymmer mer än de kategorier vi sätter på honom eller henne. Att mötas fysiskt, i samma rum, betyder därför inte att stänga sig i sin egen position, utan att öppna sig för den andres erfarenheter och behov (Levinas, 1972/2003). Den Andres ansikte representerar både sårbarhet och en vädjan om ansvar och omsorg. Att möta den Andre innebär därför en etisk förpliktelse att inte reducera denne till en kategori, utan att se människan i sin fulla mänsklighet.

Sammanfattningsvis problematiserar vi i studien att mötet mellan gymnasieeleverna och polisstudenterna kan förstås som ett långsiktigt relationsbygge, där uniform respektive hoodie gradvis förlorar sin tolkningsmakt och där ansikten blir synliga bortom etablerade kategorier. Därmed bidrar studien med en konkret förståelse för vad som kan ske [sker] i direkta möten mellan polisstudenter och gymnasieelever – en dimension som tidigare forskning huvudsakligen lämnat oskrivna. Detta pedagogiska grepp ger gymnasieskola och polisutbildning möjligheter och verktyg att knyta samman och ihop demokratins inkluderande uppdrag med det brottsförebyggande arbetets behov av legitimitet, tillit och förtroende.

Sett till det syfte och de frågor som artikeln adresserar bidrar studien med tre huvudsakliga slutsatser. För det första visar resultaten hur personliga berättelser och smågruppssamtal kan bidra till att tillfälligt försvaga stereotypa föreställningar och skapa nya tolkningsmöjligheter i mötet mellan polisstudenter och gymnasieelever. För det andra illustrerar studien hur praktiska och i dialogiska övningsformer, såsom forumspel och gemensam reflektion, kan skapa utrymme för att pröva och omförhandla perspektiv i stunden. För det tredje synliggör studien att samverkan mellan utbildningsmiljöer inte enbart är en organisatorisk fråga utan också en relationell och etisk praktik där kontinuitet, återkommande möten och ömsesidigt ansvar får betydelse för möjligheten att bygga legitimitet och tillit. Samarbetet mellan polisutbildningen och gymnasieskola startade 2022 och kontinuiteten har påverkat samarbetet, men också förändrat "stämningen", vi som lärare hör numera sällan eller aldrig om provokationer som var vanligt och en anledning till att samverkan inleddes. Vidare uppfattar vi att det tas kontakt mellan gymnasieelever och polisstudenter utanför den beskrivna kursen och lektionerna, det kan handla om att intervjua varandra, svara på enkäter och andra nyfikna frågor.

Från ett polisutbildningsperspektiv vill vi särskilt lyfta fram betydelsen av det konkreta mötet: att representera "polis", ta ansvar inför den Andres ansikte och samtidigt reflektera över den svåra balansen mellan relationsskapande och gränssättning. Under några timmar – och genom återkommande luncher – erbjuds polisstudenter möjlighet att möta ungdomar i en miljö som upplevs som verklig snarare än iscensatt. Här finns ingen som avbryter och förklarar att "övningen är slut". Istället aktualiseras ett ansvar för det egna agerandet och för mötet med den Andre, men också en möjlighet att upptäcka något (nytt) hos sig själv.

References

Ahmed, S. (2000). Strange Encounters Embodied Others in Post-Colonial. Routledge

Boal, A. (2023). De förtrycktas teater. Stockholm: Trinambai

Gashi, L. (2024). Navigating police contact: How situations shape police–youth relations. The British Journal of Criminology, 64(5), 1028–1044. https://doi.org/10.1093/bjc/azae004

Estorcien, V. (2023). Police Mentoring of At-Risk Youth: Case Study of Police-Led Mentoring Program Leadership Development, American Review of Public Administration, 54(2) 135–150 https://doi.org/10.1177/02750740231192962

Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. Qualitative Inquiry, 12(2), 219–245. https://doi.org/10.1177/1077800405284363

Huxham, C., & Vangen, S. (2005). Managing to collaborate: the theory and practice of collaborative advantage. Routledge.

Kupchik, A., Curran, F. C., Fisher, B. W., & Viano, S. (2020). Police Ambassadors: Student- Police Interactions in School and Legal Socialization, Law & Society Review, 54(2),

2020. https://doi.org/10.1111/lasr.12472

Lamont, E., Macleod, S., & Wilkin, A. (2011). Police Officers in Schools: A scoping study. National Foundation for Educational Research (NFER).

Levinas, E. (1971/2024). Totalitet och oändlighet: en essä om det yttre. Daidalos.

Levinas, E. (1972/2003). Humanism of the Other. University of Illinois Press.

Lind, M. (2024). Crime prevention in police education: A survey of Swedish police students' knowledge, perceptions, and values. Nordic Journal of Studies in Policing, 11(1), 1–24.

Peterson, A., & Åkerström, M. (Red.) (2013). Den sorterande ordningsmakten - Studier av etnicitet och polisiär kontroll. Bokbox förlag.

Polismyndigheten (2022). Utbildningsplan för polisprogrammet. file:///Users/lujefu/Downloads/Utbildningsplan%20Polisprogrammet%20ht2022.pdf

Saarikkomäki, E., Haller, M B., Solhjell, R., Alvesalo-Kuusi, A., Kolind, T., Hunt, G. & Burcar Alm, V. (2021). Suspected or protected? Perceptions of procedural justice in ethnic minority youth's descriptions of police relations, Policing and Society, 31(4), 386–401, DOI: 10.1080/10439463.2020.1747462

Said, E. W. (1978). Orientalism. Pantheon Books.

Vetenskapsrådet (2024). God forskningssed. Stockholm.

Wästerfors D. (2016) Våld. Stockholm. Liber

Yin, R.K. (2018). Case study research and applications – Design and methods. Sage publications inc.